

**RAZOTKRIVANJE MEDIJSKIH
NARATIVA U IZVEŠTAVANJU
O KRIZAMA - STUDIJA SLUČAJA**

Ovaj izveštaj o studiji slučaja je dodatak originalnom izveštaju o analizi sadržaja¹, s ciljem da pruži dodatne informacije o medijskim narativima u vreme krize.

Dok se glavni izveštaj fokusira na opšte trendove i izveštavanje glavnih medija o odnosima između Kosova i Srbije, ova studija slučaja usmerava se na promene u medijskim narativima u kriznim situacijama i na načine na koje se te promene prikazuju.

Poznato je da mediji tokom kriznih vremena i intenzivnih (čak i oružanih) konflikata igraju ključnu ulogu u oblikovanju percepcije javnosti, uticaju na politike vlade i čak na ishode tih situacija. Međutim, mediji mogu biti opterećeni pristrasnošću, senzacionalizmom, širenjem dezinformacija i propagandom. Samim tim, poštovanje profesionalnih standarda i etičkog izveštavanja još je važnije u vreme kriza.

Još jedan važan aspekt odražava se u bezbednosti i povećanom broju fizičkih napada na novinare koji izveštavaju sa terena, što je, nažalost, bilo vidljivo i u uzorku našeg istraživanja. Naime, nekoliko novinara je povređeno od strane demonstranata na severu Kosova. Generalno, postoji problem u komunikaciji između novinara u kosovskim medijima zbog jezičke barijere, s obzirom da većina novinara ne zna srpski/albanski jezik.

Primenili smo istu metodologiju kao u glavnom istraživanju (poglavlje „Naše istraživanje”), ali glavno pitanje ove studije slučaja bilo je da li se teme, izvori i tonalitet menjaju i na šta mediji stavljaju naglasak u kriznim situacijama. Takođe, dodatnim istraživanjem smo proverili da li mediji mogu održati nivo profesionalnog izveštavanja ili ne.

Kao dodatak originalnom istraživanju, koje je obuhvatalo odabrane datume u periodu od septembra 2022. do kraja februara 2023. godine, ova studija slučaja uključila je dodatna tri datuma - 29. maj, 28. jun i 5. jul 2023. godine. Ovi datumi bili su izrazito tenzični dani u odnosima. Tenzije su počele kada su Srbi na severu Kosova bojkotovali lokalne izbore, a potom se sukobili sa kosovskom policijom i KFOR-om kada su novi albanski gradonačelnici preuzeli osvojene pozicije. Kriza je trajala do kraja leta i dodatno se zaoštrila u septembru, kada su se sukobili naoružani pripadnici lokalnih Srba i kosovske policije u manastiru Banjska. Ovaj događaj sam po sebi nije bio predmet našeg istraživanja koje je završeno pre incidenta, ali svi zaključci iz izveštaja mogu se primeniti i na taj slučaj.

U studiji slučaja smo analizirali ukupno 247 vesti. Koristeći metod analize sadržaja, pratili smo izvore koje mediji koriste i na koga se mediji oslanjaju kada dođe do krizne situacije. Takođe smo pratili na koje teme mediji stavljaju fokus, kakav je ton teksta, odnosno da li mediji zadržavaju neutralan stav ili kritikuju/podržavaju, te koje događaji su direktno podstakli izveštavanje. Pored toga, uzeli smo u obzir izveštavanje koje se koncentrisalo na proizvodnju velikog broja vesti i vizuelnu prezentaciju koja prati izveštavanje. Važan faktor je i da li mediji, pod pritiskom brzog i ažurnog izveštavanja, prave povrede etičkog kodeksa i šire dezinformacije.

Najvažnija razlika u poređenju s celokupnim periodom istraživanja je da se tokom perioda krize i intenzivnog izveštavanja teme i ton izveštaja značajno menjaju. Kada dođe do kriznih situacija, razlike među medijima postaju dublje, a narativi dve propagande se sukobljavaju.

¹ Medijsko izveštavanje o odnosima između Srbije i Kosova: konflikt ili saradnja možete pronaći na sajtu <https://birnsrbija.rs/>

Ključni rezultati:

- Mediji su nosioci i ponekad pojačavači zapaljivih poruka koje prenose politički lideri koji optužuju „drugu stranu”.
- U međusobnoj igri okrivljavanja, teško je potpuno razumeti stvarnost na terenu, jer politički lideri nude potpuno suprotne interpretacije kako su se incidenti odigrali (dok Vučić tvrdi da je u majskim događajima Kurti sam organizovao napade na Srbe, Kurti optužuje srpske ekstremiste upućene od strane zvaničnog Beograda).
- Nejasne interpretacije takođe se odnose i na ulogu međunarodne zajednice (pre svega EU i SAD), koja je slala jasne poruke usmerene na deeskalaciju krize. Iako obe strane pozdravljaju diplomatske napore, uključivanje međunarodne zajednice se često opisuje kao zakasnelo ili podržavajuće prema „drugoj strani”.
- U Srbiji, ključne krizne poruke su homogenizovanije nego inače. Politički lideri postavljaju dnevnu agendu, ali njih prate drugi zvaničnici Vlade, pa se čak i poruke opozicionih stranaka usklađuju sa zvaničnom politikom.
- Situacija na Kosovu je nešto drugačija. Opozicione stranke ipak donekle kritikuju Vladu kada su u pitanju incidenti na severu. Međutim, iako je u poslednjih nekoliko godina premijer Albin Kurti bio je kritikovan od strane opozicije i mnogih medija, primetno je da su poslednji incidenti u Banjskoj krajem septembra kreirali neku vrstu homogenizacije u političkom okruženju kao i među pripadnicima civilnog sektora. Opozicione partije deluju kao da trenutno nisu u poziciji da se otvoreno izjašnjavaju protiv Vlade Kosova.

Kontekst: Situacija na terenu

Na lokalnim izborima na Kosovu u aprilu 2023. godine, na kojima se glavna srpska politička stranka (Srpska lista) nije takmičila jer je bojkotovala izbore, većinu su osvojile albanske stranke u četiri opštine u kojima Srbi čine većinski deo stanovništva. 26. maja, albanski gradonačelnici preuzeli su svoje pozicije koje su osvojili na izborima. Zbog toga je došlo do eskalacije protesta i opšteg bojkota u opštinama na severu Kosova. Situaciju su obeležili i oružani sukobi u kojima je povređen jedan broj građana i protesti ispred opštinskih grada. 29. maja (prvi datum koji smo izabrali za ovu studiju slučaja) pripadnici NATO-a na Kosovu su povređeni u sukobima sa srpskim demonstrantima koji su se protivili albanskim gradonačelnicima u opštinama gde većinu stanovništva čine Srbi. U tom sukobu korišćeni su suzavac i šok-bombe, a povređeno je više od 50 osoba.

Dana 28. juna 2023 (drugi datum koji smo uključili u uzorak) Vlada Kosova proglasila je grupe Kosovo Civilna Zaštita i Brigada Sever koje deluju na severu, terorističkim organizacijama. Ovaj korak Vlade Kosova SAD, EU i NATO smatrali su nekoordinisanim. Zvaničnici EU potvrdili su da su kaznene mere saopštene Vladi Kosova kao rezultat procene EU da Kosovo nije preduzelo potrebne korake za smanjenje tenzija na severu. Te mere podrazumevaju nekoliko suspenzija, uključujući i rad tela koja su formirana na osnovu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju i drugih bilateralnih dogovora. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Kosova i EU i dalje je zamrznut zbog situacije na severu. Pored uvedenih sankcija i kaznenih mera, Kosovo gubi nekoliko miliona evra iz IPA fondova u 2023. godini.

Dana 5. jula (treći datum koji smo uključili u uzorak), nakon perioda eskalacije sukoba i provokacija, međunarodna zajednica i njihovi predstavnici pozvali su na smirivanje

situacije, jer ni Srbija ni Kosovo nisu preduzeli korake ka deeskalaciji u tom trenutku. Posebni izaslanik Evropske unije za dijalog između Kosova i Srbije, Miroslav Lajčak, sastao se u Beogradu s predsednikom Srbije, Aleksandrom Vučićem, u nastojanju da smiri situaciju na severu Kosova.

Rezultati istraživanja

U situacijama sukoba i kriza, intenzitet medijskog izveštavanja se izuzetno menja. Mediji su preplavljeni velikim brojem vesti koje redovno objavljuju, prateći razvoj konflikata i napada.

Tekstovi su kratkog formata, zasnovani su na činjenicama, kako bi se ispoštovao imperativ brzine i aktuelnosti, međutim to ostavlja malo prostora za proveru samih činjenica (novinarski fact-checking) i može dovesti do širenja dezinformacija.

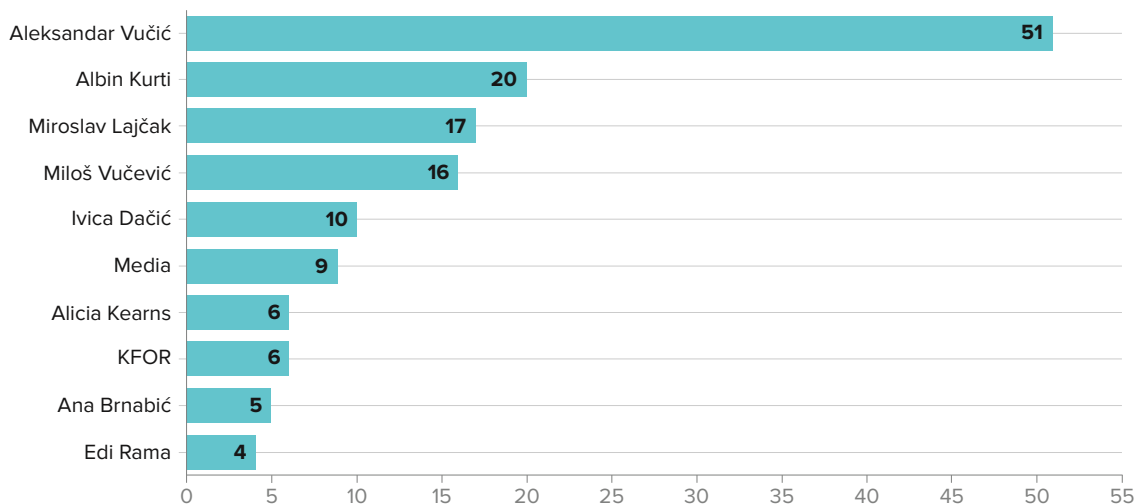
Stoga je značajno identifikovati ključne izvore koji nameću agendu, jer mediji služe kao prenosioci njihovih poruka. Najčešće se u medijima citiraju izjave predsednika Srbije Aleksandra Vučića i premijera Kosova Aljbina Kurtija. Oni su prepoznati kao nosioci agende u glavnim vestima, što takođe pokazuje i naše šire istraživanje. Njihovo međusobno okrivljavanje i zapaljive poruke su otvorenije tokom krize. Na primer, u televizijskom prenosu uživo, Vučić tvrdi da „Kurti ima samo jednu želju - a to je da izazove konflikte na Kosovu i Metohiji, da dovede do prolivanja krvi u celom regionu i samo nekoliko političara želi da čuje istinu i razume suštinu”. Kurti, s druge strane, ocenjuje da na severu Kosova nema mirnih okupljanja, već samo „protesti koje organizuje grupa ekstremista pod rukovodstvom zvaničnog Beograda. Srpski nacionalistički, šovinistički i proruski grafiti sa maskiranim ekstremistima koji napadaju sve što nije srpsko”.

Pored njih dvojice, izjave daju i drugi predstavnici vlada obe zemlje, koji su uglavnom usklađeni s izjavama ključnih političkih lidera.

Važan aspekt krize je reakcija međunarodne zajednice i njen odgovor na deeskalaciju krize. Brojni mediji na Kosovu i u Srbiji izveštavali su o političkim razgovorima na visokom nivou i merama, posebno izdatim na nivou EU, koja se smatra vodećom u rešavanju konflikata i pregovorima između Kosova i Srbije. Zvaničnici iz SAD-a, EU, KFOR-a i NATO-a uključeni su u rešavanje sporova između Srbije i Kosova tokom kriznih vremena.

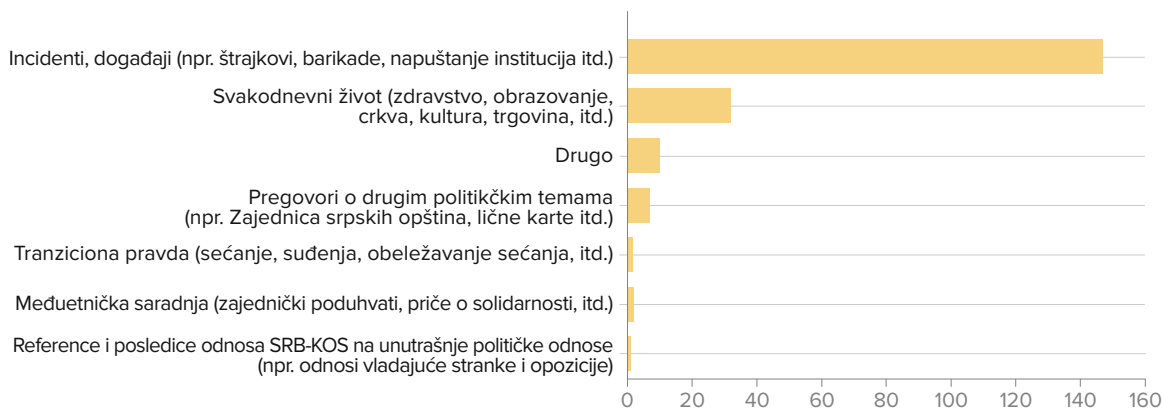
Poruke njihovih diplomatskih napora su mešovite i dolaze iz dva suprotstavljena stajališta. S jedne strane, podržavaju se njihovi naponi da se dođe do jasnog plana za rešenje krize, dok se s druge strane optužuju za podršku „drugoj strani”. Na primer, najviši zvaničnici Vlade Srbije često pominju Kosovo kao „projekat Zapada” i smatraju da bi međunarodna zajednica trebalo da „disciplinuje svoj projekat”.

Izvori

Teme na koje su se mediji najviše fokusirali tokom izveštavanja o krizi povezane su s incidentima, protestima, konfliktima i neredima, što je bilo očekivano, posebno imajući u vidu da je većina medija imala svoje ekipe ili dopisnike na terenu i bili su u mogućnosti da proizvedu mnogo sadržaja uživo. U posmatranim periodima, o temama pregovora i mogućnosti za rešavanje konflikta političkim sredstvima nije bilo dovoljno izveštavanja. Inicijative za pregovore obično su komunicirane od strane članova međunarodne zajednice i oni su bili ključni izvori ovih vrsta poruka. Takođe su izveštavali o teškoćama svakodnevnog života i uticajima krize na funkcionisanje ljudi.

Sve teme

Ton medijskog izveštavanja obično se menja kako se menjaju izjave ključnih nosilaca agende. Kako ključne političke poruke postaju zapaljivije, medijske kuće mogu odlučiti da ih prenesu ili da ih pojačaju. To je posebno vidljivo u senzacionalističkim i provokativnim naslovima tabloida.

Tokom krize, ključne poruke o konfliktu, ko su žrtve i ko su počinioci, postaju homogenije, pojačavajući već izgrađene narative o međusobnim odnosima. Kritički tonovi prema vlastitim vladama, kako u Srbiji tako i na Kosovu stoga su detektovani u manjem broju članaka. Na primer, na Kosovu su se pojavili izveštaji kritički nastrojeni prema Vladi zbog činjenice da je situaciju dovela do uvođenja sankcija zemlji. U Srbiji, uglavnom list Danas i TV N1 kritikuju Vladu zbog nedovoljne podrške Srbima sa Kosova.

Dodatno, u nekim slučajevima, mediji na Kosovu nisu dovoljno obrađivali stav građana srpske nacionalnosti i razlog zašto je došlo do protesta na severu zemlje, već su se usmeravali na napade na novinare, oštećene automobile i pretnje koje su stizale od organizovanih bandi.

Zaključak

Vreme krize još jednom naglašava važnost snažnih medijskih sistema koji neguju nezavisnu i profesionalnu medijsku proizvodnju. Mediji igraju ključnu ulogu u distribuciji tačnih i preciznih informacija tokom kriza. Mediji pomažu javnosti da razume situaciju, potencijalne rizike i odgovore vlade. Takođe drže vlade i aktere u krizi odgovornim za svoje postupke.

Međutim, kao što ova analiza pokazuje, postoje brojni izazovi i kritike. Medijske kuće mogu biti pristrasne, ističući određene narative i zapaljive poruke koje dolaze od ključnih političkih lidera. Ove poruke nisu samo zapaljive, već u mnogim slučajevima pojačavaju već izgrađene narative o „drugoj strani”. Zbog nosilaca agende, menja se ceo ton izveštavanja.

U žurbi da izveštavaju o brzim promenama na terenu, medijima ostaje malo prostora za proveru činjenica ili dublju analizu događaja. S druge strane, izveštavanje uživo je intenzivnije nego obično.

OKTOBAR 2023.

Ova studija slučaja deo je istraživanja u okviru projekta „Podsticanje medijske međukulturne razmene kao korak ka procesu pomirenja između Kosova i Srbije”, koji se realizuje uz finansijsku pomoć Evropske unije. Za sadržinu ove publikacije isključivo su odgovorne organizacije BIRN Srbija i Internews Kosova i ta sadržina nipošto ne izražava zvanične stavove Evropske unije.